

ĐỊNH HƯỚNG SỬA ĐỔI, BỔ SUNG CHÍNH SÁCH, PHÁP LUẬT VỀ AN TOÀN BỨC XẠ

TS Đặng Thanh Lương

Trường Đại học Nguyễn Tất Thành

Hơn 15 năm qua, Luật Năng lượng nguyên tử (NLNT) là cơ sở pháp lý để các tổ chức, cá nhân trong và ngoài nước tiến hành các hoạt động trong lĩnh vực NLNT tại Việt Nam. Mặc dù vậy, trong quá trình tổ chức triển khai thực hiện, một số nội dung của Luật NLNT - đặc biệt trong các hoạt động liên quan tới bức xạ - không còn phù hợp với bối cảnh hiện nay, cần được sửa đổi, bổ sung.

Chú trọng 10 nguyên tắc cơ bản

Pháp lệnh An toàn và kiểm soát bức xạ (1996) là văn bản pháp luật đầu tiên của Việt Nam thiết lập cơ chế quản lý nhà nước về an toàn và kiểm soát bức xạ. Năm 2008, nhằm đáp ứng yêu cầu của chương trình điện hạt nhân, Quốc hội đã thông qua Luật Năng lượng nguyên tử, nội dung của Luật không còn hạn chế ở an toàn bức xạ mà mở rộng sang các vấn đề an ninh và thanh sát hạt nhân.

Theo đề xuất của Bộ Khoa học và Công nghệ (KH&CN), Thủ tướng Chính phủ đã giao cho Bộ KH&CN lập Hồ sơ đề nghị xây dựng Luật NLNT (sửa đổi). Chính

phủ cũng đã đề nghị Ủy ban Thường vụ Quốc hội đưa dự án Luật NLNT (sửa đổi) vào Chương trình xây dựng pháp luật của Quốc hội năm 2026. Thực hiện nhiệm vụ này, Bộ trưởng Bộ KH&CN đã ký Quyết định số 1794/QĐ-BKH&CN ngày 15/8/2023 ban hành Kế hoạch chi tiết lập Đề nghị xây dựng Luật NLNT (sửa đổi).

Trong quá trình xây dựng Luật NLNT (sửa đổi), việc tham khảo các hướng dẫn của Cơ quan NLNT quốc tế (IAEA) là hết sức quan trọng. Đặc biệt là tài liệu hướng dẫn - SSG16 “Establishing the safety infrastructure for a nuclear power programme - thiết lập cơ sở hạ tầng an toàn cho chương trình điện hạt nhân” với 10 nguyên tắc cơ bản sau:

1) **Trách nhiệm bảo đảm an toàn:** Trách nhiệm cao nhất thuộc về tổ chức và pháp nhân có cơ sở bức xạ hoặc tiến hành các công việc làm tăng các nguy cơ bức xạ. Cần nêu rõ trách nhiệm của chủ cơ sở/người sử dụng lao động, đồng thời cũng cần phải quy định rõ trách nhiệm của các bên liên quan. Trong đó cần đặc biệt lưu ý tới các quy định về phơi nhiễm bức xạ trong y tế.

2) **Trách nhiệm của Chính phủ:** Chính phủ phải thành lập và duy trì hoạt động hiệu quả hệ thống pháp luật về an toàn và kiểm soát bức xạ. Đồng thời, thành lập các cơ quan độc lập phụ trách về kiểm soát bức xạ tại các cơ sở hoạt động nhằm bảo vệ con người và môi trường trước các rủi ro.

3) **Quản lý an toàn:** Các cơ sở và các hoạt động có sử dụng bức xạ cần thiết lập những quy định cụ thể về quản lý và an toàn.

4) **Bảo đảm tính an toàn và hiệu quả của các cơ sở bức xạ:** Các cơ sở hoạt động liên quan đến bức xạ, làm gia tăng các nguy cơ bức xạ phải cân nhắc đến tính hiệu quả và lợi ích của công việc trước những rủi ro gây ra.

5) **Tối ưu hóa bảo vệ:** Việc bảo vệ bức xạ phải được tối ưu hóa nhằm đảm bảo an toàn ở mức cao nhất có thể đạt được. Muốn vậy phải đưa ra những quy định rất cụ thể cho từng đối tượng, với từng nội dung khác nhau: các đối tượng có thể bị phơi nhiễm với bức xạ (nhân viên y tế, phụ nữ, trẻ em), các đối tượng tham gia nghiên cứu sinh học và y học...

6) **Hạn chế rủi ro đối với từng thể nhân:** Các biện pháp kiểm soát nguy cơ bức xạ cần phải bảo đảm rằng, không một thể nhân nào phải chịu những rủi ro, nguy hiểm không chấp nhận được. Do đó, liều lượng và rủi ro bức xạ phải được kiểm soát trong giới hạn quy định.

7) **Bảo vệ cho thế hệ hiện tại và tương lai:** Con người và môi trường ở hiện tại và tương lai phải được bảo vệ khỏi các nguy cơ bức xạ. Các cơ quan chức năng và cơ sở hoạt động cần đưa ra các phương pháp đánh giá tác

Các chất phóng xạ và các tia bức xạ cũng gây ra những hậu quả nguy hiểm cho sức khỏe con người nếu sự tác động vượt quá giới hạn.

động phù hợp nhằm kiểm soát rủi ro bức xạ khi những hậu quả có thể xảy ra trong hiện tại và tương lai.

8) **Ngăn ngừa sự cố:** Để đảm bảo khả năng xảy ra tai nạn gây hậu quả có hại ở mức thấp nhất, cần phải thực hiện các biện pháp: ngăn chặn việc xảy ra sai sót hoặc điều kiện không bình thường (bao gồm cả vi phạm an ninh) có thể dẫn đến mất kiểm soát; ngăn chặn sự leo thang của bất kỳ điều kiện bất thường nào; ngăn chặn việc mất hoặc mất quyền kiểm soát nguồn phóng xạ hoặc bức xạ.

9) **Sẵn sàng và ứng phó:** Phải chuẩn bị sẵn sàng và ứng phó đối với các sự cố, tai nạn bức xạ và hạt nhân. Mục tiêu chính của công việc này là: đảm bảo ứng phó hiệu quả tại các thời điểm hiện trường; các sự cố có thể dự đoán trước một cách hợp lý. Các quy trình quản lý tai nạn cần được xây dựng trước để khi sự cố xảy ra, các đơn vị sớm giành lại quyền kiểm soát lò phản ứng hạt nhân, tránh gây mất kiểm soát dẫn tới các hậu quả nghiêm trọng.

10) **Nhà nước áp dụng các biện pháp giảm nguy cơ bức xạ không do các cơ sở bức xạ và công việc bức xạ gây ra:** Các hành động nhằm giảm thiểu các nguy cơ bức xạ không do các cơ sở, hoạt động bức xạ gây ra sẽ do Nhà nước chịu trách nhiệm trên cơ sở áp dụng các phương pháp hiệu quả và tối ưu.

Đối chiếu với các quy định tại Việt Nam, hiện nay mới chỉ có 3 nguyên tắc (4, 5, 6) liên quan tới bảo vệ chống bức xạ và 2 nguyên tắc (8, 9) liên quan tới phòng ngừa, sẵn sàng và ứng phó sự cố bức xạ là được phản ánh trong Luật NLNT. Còn lại, các nguyên tắc số 1, 2, 3, 7 và 10 chưa được thể hiện rõ hoặc chưa được đề cập tới trong Luật NLNT. Cụ thể:

Tại nguyên tắc 1 và 2, các quy định này chưa phản ánh đầy đủ trách nhiệm, tinh thần, trong đó có yêu cầu: Chính phủ phải thành lập và duy trì hoạt động hiệu quả hệ thống pháp luật và cơ quan quản lý nhà nước về an toàn và kiểm soát bức xạ, bao gồm cả việc đảm bảo tính độc lập của cơ quan quản lý này. Nguyên tắc số 7 chưa được thể hiện trong Luật NLNT vì chưa có những điều khoản liên quan tới quản lý lâu dài các thanh nhiên liệu đã cháy, chưa có chính sách đóng góp tài chính cho việc xử lý nhiên liệu đã cháy và tháo dỡ nhà máy điện hạt nhân nhằm giảm thiểu những khó khăn và bảo đảm an toàn cho thế hệ sau. Đồng thời, chưa có quy định liên quan tới quản lý chất thải NORM (các vật liệu tự nhiên chứa các nguyên tố phóng xạ) và TENORM (các vật liệu tự nhiên chứa các nguyên tố phóng xạ đã được tăng cường nồng độ phóng xạ do quá trình công nghệ).

Bên cạnh đó, nguyên tắc số 3 cũng chưa được quy định rõ trong Luật NLNT hiện nay, nguyên tắc số 3 cần thực hiện nhiều vấn đề như: i) thiết lập hệ thống quản lý an toàn hiệu quả và vai trò của lãnh đạo; ii) xây dựng văn hóa an toàn; hệ thống dịch vụ quốc gia; iii) chia sẻ kinh nghiệm thực hành tốt, quản lý sự cố, yếu tố con người và các yếu tố liên quan tới vận hành; iv) quy định đào tạo, giáo dục chuyên môn về trình độ chuyên môn tương xứng và phù hợp với trách nhiệm được giao; v) thường xuyên tiến hành đánh giá thực hành an toàn ở các cấp.

Khi các nguyên tắc này chưa được đề cập tới thì cũng có thể nói rằng chúng ta chưa có chính sách về các vấn đề đó. Thiếu những chính sách này hệ thống luật khó bảo đảm tính thống nhất, đồng bộ; đôi khi còn làm cho bức tranh quản lý phức tạp hơn.

Đề xuất bổ sung, sửa đổi chính sách phù hợp với bối cảnh hiện nay

Như đã nêu ở trên, các nguyên tắc số 1, 2, 3, 7 chưa được thể hiện, đề cập rõ ràng trong Luật NLNT. Trong bối cảnh Luật NLNT đang được nghiên cứu sửa đổi, bổ sung để đưa ra các chính sách phù hợp và có hiệu lực lâu dài, Việt Nam cần thực hiện các giải pháp sau:

Đối với các nguyên tắc số 1, 2, 3, cần bổ sung các quy định trong Luật NLNT liên quan đến trách nhiệm của các tổ chức, pháp nhân có cơ sở bức xạ, công tác quản lý an toàn tại các cơ sở hoạt động. Bên cạnh đó, cần sớm xây dựng cơ chế báo cáo trực tiếp của cơ quan pháp quy về an toàn, an ninh hạt nhân cho Chính phủ và Quốc hội bằng cách: khi điện hạt nhân bắt đầu đi vào vận hành, cơ quan pháp quy hạt nhân sẽ trực thuộc Thủ tướng và chịu sự giám sát của Quốc hội.

Đối với nguyên tắc số 7, Việt Nam cần nghiên cứu và xây dựng những quy định pháp luật liên quan tới vấn đề

quản lý chất thải và cơ chế đóng góp tài chính. Cụ thể là:

Thứ nhất, Chính phủ cần thành lập cơ quan quản lý chất thải phóng xạ để chuẩn bị địa điểm, nghiên cứu công nghệ xử lý, chôn chất thải phóng xạ; xây dựng cơ chế đóng góp tài chính cho chôn, cất giữ chất thải phóng xạ, nguồn phóng xạ đã qua sử dụng, quản lý nhiên liệu đã cháy.

Thứ hai, cần có các quy định liên quan quan tới tháo dỡ các cơ sở bức xạ, thiết lập quỹ tháo dỡ lò phản ứng, cơ sở hạt nhân. Quỹ này phải được tích lũy ngay từ khi nhà máy bắt đầu sản xuất điện. Vì sao phải thành lập quỹ này? Đó là vì chi phí cho việc tháo dỡ lò phản ứng và các thiết bị liên quan rất đắt và tốn kém; việc tạo quỹ tháo dỡ nhà máy điện hạt nhân là nhằm không tạo ra những gánh nặng cho thế hệ sau. Quỹ này thuộc nhà sản xuất điện và họ phải có nghĩa vụ đóng góp theo sản lượng điện họ sản xuất và chỉ được sử dụng khi tiến hành tháo dỡ nhà máy điện hạt nhân.

Thứ ba, cần có các quy định cụ thể liên quan tới quản lý chất thải NORM và TENORM, giúp đảm bảo các vật liệu chứa nguyên tố phóng xạ được xử lý và vận chuyển một cách an toàn, giảm thiểu nguy cơ tiếp xúc và ngăn chặn sự lan truyền của chất thải phóng xạ trong môi trường. Bên cạnh đó, việc có các quy định cụ thể về quản lý chất thải NORM và TENORM giúp đảm bảo tuân thủ các quy định và tiêu chuẩn quốc tế của IAEA liên quan đến an toàn hạt nhân và bảo vệ môi trường.

Ngoài ra, theo kinh nghiệm quốc tế, những người làm việc trực tiếp với bức xạ đòi hỏi trách nhiệm cao để giảm thiểu sự cố bức xạ, hạt nhân ảnh hưởng nghiêm trọng tới con người và môi trường thì phải được cấp giấy phép hành nghề đặc biệt. Một số công việc quan trọng như người vận hành lò phản ứng trước khi đề nghị cấp giấy phép hành nghề đặc biệt phải trải qua kỳ thi sát hạch quốc gia. Trong chiếu xạ y tế, những người trực tiếp đưa xạ vào con người cũng có trách nhiệm rất lớn liên quan tới bảo đảm an toàn và tình trạng sức khỏe của bệnh nhân.

*
* *

Có thể khẳng định, việc sửa đổi, bổ sung chính sách về an toàn bức xạ góp phần quan trọng trong việc đẩy mạnh ứng dụng NLNT, tạo ra sự chuyển biến mạnh mẽ trong nhận thức của các ngành, các cấp, cơ sở bức xạ, cơ sở hạt nhân và người dân về ứng dụng NLNT vì mục đích hòa bình trong phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, cũng như là căn cứ để các cơ quan, tổ chức liên quan ở trung ương và địa phương quản lý an toàn, an ninh, chủ động phòng ngừa, kiểm soát và ứng phó với sự cố bức xạ, sự cố hạt nhân ☞